

Jubileum prof. Jana Chloupka

Předkládat široké lingvistické obci připomínku celoživotního díla jednoho z významných současných bohemistů se může zdát jako počínání neuvážené. Všichni ho známe, rádi se s ním vídáme, jeho starší i nejnovější práce studujeme. Přesto si dovoluujeme významné životní jubileum emeritního profesora brněnské univerzity připomenout.

Prof. PhDr. Jan Chloupek, DrSc., se v létě 1998 dožívá sedmdesáti let. Narodil se 25. července 1928 v Brně a s brněnským prostředím jsou spjata jak jubilatova studentská léta, tak později jeho životní dráha vědce a vysokoškolského učitele. Po gymnaziálních studiích v Brně přichází Jan Chloupek na Filozofickou fakultu brněnské univerzity. Už jako středoškolský student projevoval výrazný zájem o jazyk, a proto si volí studium češtiny a angličtiny.

Prof. Jan Chloupek prožil svá univerzitní léta v době, kdy se nově utvářela poválečná podoba brněnské univerzity a tehdejší prostředí její Filozofické fakulty bylo vpravdě na úrovni. Na přelomu 40. a 50. let působili v Brně i mnozí ti, kteří později patřili k významným osobnostem lingvistiky. Byli Janu Chloupkovi učiteli, kolegy a později spolupracovníky.

Prof. Jan Chloupek studoval u významného představitele brněnské dialektologické školy Adolfa Kellnera a jeho odkazy, stejně tak jako myšlenky dalších Chloupkových učitelů, promítají se do podstatné části jubilatových dialektologických studií. Učitelem Jana Chloupka byl také František Trávníček, u něhož později v Ústavu pro jazyk český pracuje jako aspirant, dále to byli Václav Machek, anglista Josef Vachek aj. Jubilatovu počáteční vědeckou dráhu ovlivňoval i akademik Bohuslav Havránek.

Po vysokoškolských studiích učil Jan Chloupek na gymnáziu v Uherském Brodě, ale brzy se znovu vrací do Brna. Působí v nově založené brněnské pobočce Ústavu pro jazyk český tehdejší ČSAV a spolu s ostatními se podílí na přípravě *Českého jazykového atlasu*. Už v r. 1952 získává doktorát a po obhájení práce *Syntax východomoravských nářečí* dosáhl v r. 1958 hodnosti kandidáta

filozofických věd. Také následující vědecké práce vycházejí z autorových původních dialektologických výzkumů. V r. 1962 obhazuje Jan Chloupek spis *Otázky nářeční skladby* a habilituje se pro obor český jazyk. Zaměřuje se nejdříve na jeho vývoj a dialektologii.

V r. 1969 po předchozím externím působení přechází jubilant jako interní učitel na Filozofickou fakultu někdejší Univerzity J. E. Purkyně v Brně a jako docent se podílí na výchově nové generace učitelů, bohemistů. To už je nejen znám v našem lingvistickém prostředí, ale sklízí ohlasy i za hranicemi. V letech 1965 – 1966 koná přednášky z českého jazyka na univerzitě v Norimberku – a Erlangen a v zahraničí stále častěji (až do současnosti) publikuje (Sofie, Krakov, Záhřeb, Wiesbaden, Berlín, New-York, Moskva aj.). V r. 1980 byl Jan Chloupek jmenován univerzitním profesorem pro obor český jazyk s ustanovením na FF UJEP, na níž rovněž působil ve funkci děkana. V r. 1988 dosáhl vědecké hodnosti DrSc. I když v r. 1993 odchází do penze, přednáší i nadále jako externí učitel na FF Masarykovy univerzity v Brně a později působí také na Pedagogické fakultě Ostravské univerzity.

Celoživotní rozsáhlá Chloupkova vědecká práce byla vždy spjata s aktuálními úkoly bohemistiky a některé práce zabírají i témata širěji slavistická. Dnes už zahrnuje více než dvě stě studií a statí, práce vědecké i popularizační, a to včetně monografií, vysokoškolských učebnic a skript. Nespočetná jsou také Chloupkova vystoupení na konferencích, činnosti v redakčních radách časopisů, sborníků (např. „Naše řeč“, *Otázky slovanské syntaxe*, *Reader in Czech Sociolinguistics* 1987, *Studies in Functional Stylistics* 1993 aj.) apod.

Prof. Jan Chloupek po počátečním dialogickém zaměření své vědecké dráhy rozšiřuje odborný zájem na více oblastí současného českého jazyka. Původní dialektologické terénní výzkumy přivedly jubilanta nejen k popisu konkrétních dialektů východní Moravy (zvláště jejich syntaxe), ale autor postihuje dialekt v celém kontextu českého národního jazyka. Už v r. 1971 vychází monografie *Aspekty dialektu*. Poznání českého národního jazyka, a to se zvláštním zřetelem k teritoriální diferenciaci a sociální stratifikaci, je rovněž tématem monografie *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti* (1986). Dichotomie formy je nazírána ve vztahu k dichotomii funkční se zdůrazněním všech řečových a promluvových faktorů. Jednotlivými studii pak dospívá k zachycení fungování jazyka v současné komunikaci.

Přibližně od 70. let soustředil Jan Chloupek svůj odborný zájem také na stylistiku, zvl. na výzkum stylové sféry publicistické. V jubilatově vědeckém profilu nelze nezdůraznit nepřetržitý zájem o aktuální otázky jazykové kultury,

zvláště patrný v činnosti popularizační. Tato část jeho snažení je neméně významná a právě v ní dává Jan Chloupek najevo svůj citový vztah k jazyku, neboť v mnohých pracích svou lásku k mateřštině i předává. Dovede zajímavě provázet systémem českého jazyka, přibližuje bohatství naší řeči, a to někdy s laskavým humorem, jindy kriticky, vede své čtenáře přes všechna úskalí jazyka, učí laiky i odborníky, i když v tzv. „populárkách“, stroze nepoučuje. Známa byla kniha *Pověry o češtině* (1968), příznivě a s oceněním přijali čtenáři i odborníci obsáhlou monografii s názvem *Knížka o češtině* (1974).

Z ostatních prací připomeňme, že Jan Chloupek také přispěl jako člen autorského kolektivu k vydání akademické *Mluvnice češtiny III* (1987). Dále byl spoluautorem a vedoucím autorského týmu vysokoškolské učebnice *Stylistika češtiny* (1971) a spoluautorem kolektivní monografie *Stylistika českého jazyka* (1997) a jiných souborných prací.

Je potěšitelné, že náš jubilant i nadále aktivně pracuje, píše vysokoškolské učebnice a nové studie, je naším obětavým recenzentem a vlídným konzultantem. A my se stále častěji přesvědčujeme o tom, že dosažená sedmdesátka není tečkou za vším, co dosud pro bohemistiku konal a koná. Z celého srdce přejeme prof. PhDr. Janu Chloupkovi, DrSc., do dalších let pevné zdraví a věříme, že jeho tvůrčí elán ho neopustí a my se s ním budeme i nadále setkávat na stránkách odborné literatury i osobně.

·Výběrová bibliografie prací J. Chloupka

1953

Průzkum moravských nářečí. *Časopis Matice moravské*, 72, 1953, s. 409 – 412.

Vznik interdialektu a jeho poměr k národnímu jazyku. *Slavia*, 22, 1953, s. 214.

K tvoření podstatných jmen v nářečí na Uherskobrodsku. *Vlastivědný věstník moravský*, 8, 1953, s. 126 – 133 (jako spoluautor).

1954

Průzkum lašských nářečí. In: *Slezský sborník*, 52, 1954, s. 411-412.

K tvoření slov v nářečí na Uherskobrodsku. *Vlastivědný věstník moravský*, 9, 1954, s. 119-121.

K diferenciaci moravskoslovenských nářečí a k jejich vztahu k českému národnímu jazyku. In: *SPFFBU*, A2, 1954, s. 18-31 (jako spoluautor).

1955

K postavení kopaničářských dialektů mezi nářečimi východomoravskými. In: *SPFFBU*, A3, 1955, s. 42-48 (jako spoluautor).

1957

K našim současným dialektologickým monografiím (Příspěvek k diskusi). SaS, 18, 1957, s. 216-225.

1958

Stavba věty a souvětí v archaickém nářečích východomoravských. In: Studie ze slovanské jazykovědy, Praha 1958, s. 61-73.

K povaze věty a souvětí v nářečí. In: K historickosrovnávacímu studiu slovanských jazyků, Praha 1958, s. 136-148.

1959

Diferenciace východomoravských nářečí. Vlastivědný věstník moravský 14, 1959, 80-85.

1960

K podstatě lidového nářečí. In: SPFFBU, A8, 1960, s. 133-135.

1961

K parataktickému spojování vět v nářečí. SaS, 22, 1961, s. 254-262.

Časové a podmínkové reálné věty ve východomoravských dialektech. In: SPFFBU, A9, 1961, s. 95-103.

Moravská dialektologie po roce 1945. In: Sborník Matice moravské, 80, 1961, s. 379-382 (s A. Lamprechtem).

1962

Ospecifičnosti nářeční skladby. In: Otázky slovanské syntaxe, Praha 1962, s. 325-336.

K stylistickému rozrůznění nářečí, zvláště jeho syntaxe. Tamtéž, s. 427-428.

Dnešní jazyková situace v Brně. In: Brno v minulosti a dnes IV, Brno 1962, s. 223-230.

Východomoravské věty se zevšeobecňujícím a neurčitým neosobním podmětem. In: SPFFBU, A10, 1962, s. 57-65.

1963

Promluvvové faktory v syntaktickém systému mluvené řeči, zvláště nářečí. Slavica Pragensia, IV, 1962, s. 313-319.

Východomoravské typy jmenných vět (s V. Michálkovou). In: SPFFBU, A11, 1962, s. 53-62.

1965

K některým termínům a pracovním postupům v dialektologii. In: SPFFBU, A 13, 1965, s. 171-176.

1966

Aspects of the Dialect and its Structure. In: Travaux linguistiques de Prague, 2, Praha 1966, s. 277-286.

Die Form des Satzes und sein Verhältnis zur Wirklichkeit. Die Welt der Slaven, 11, 1966, s. 131-147.

Nejnovější dialektologický výzkum v Marburku. SaS, 27, 1966, s. 378-381.

1967

Bemerkungen zur Theorie und Praxis der Dialektsyntax. Die Welt der Slaven, 12, 1967, s. 130-141.

1968

Nářeční výpověď. SaS, 29, 1968, s. 181-188.

Pověry o češtině. Nakladatelství Blok, Brno 1968, 120 s.

1969

O sociální a územní rozrůzněnosti češtiny. NŘ, 52, 1969, s. 141-153, poněkud obměněno ve sb. Kultura českého jazyka, Liberec 1969, s. 61-71.

1970

Zur (sozialen) Stratifikation und (territorialen) Differentiation der tschechischen Sprache. Die Welt der Slaven, 15, 1970, s. 253-264.

1971

Modální větné typy v dialektu. In: Sesja Naukowa Międzynarodowej Komisji Budowy Gramatycznej Języków Słowiańskich, Krakov 1971, s. 171-178.

Aspekty dialektu, Spisy UJEP v Brně, FF 163, Brno 1971, 136 s.

1972

Specifický východomoravský typ deagentních vět. Slavica Slovaca, 7, 1972, 236-239 (s D. Šlosarem).

K mluvenostní stylizaci v literárním díle. In: Literárněvědné studie, Brno 1972, s. 329-335.

1973

Aktuální otázky dialektologie. In: Jazykovědné sympozium 1971, Brno 1973, s. 55-62.

Modalita v živém komunikativním aktu. In: Otázky slovanské syntaxe III, Brno 1973, 329-333.

1974

Knížka o češtině. Odeon, Praha 1974, 324 s.

1976

- Aktuální členění v mluvené řeči. In: Aktualnoto členenie na izrečeniето i bulgarskijat ezik (predvaritelni materiali), Sofie 1976, s. 176-181.
- Aspekte des Dialekts und seine Struktur. ZDL (Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik), nové řady č. 16, Zur Theorie des Dialekts, Wiesbaden 1976, s. 170-181.

1978

- Publicistický styl jako pole jazykového vývoje. In: Čs. přednášky pro VIII. mezinárodní sjezd slavistů v Záhřebu, Praha 1978, s. 35-41.
- Dialektika stálého a proměnného v publicistickém stylu. SaS, 29, 1978, s. 317-320.
- Die Stellung des Dialekts im Rahmen der Nationalsprache und beim kommunikativen Akt. ZDL (Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik), Wisbaden 1978, Dialekt und Dialektologie, Heft 26, s. 165-176.
- Vztažení časů k momentu mluvního aktu. In: Otázky slovanské syntaxe IV/1, Brno 1978, s. 145-150.

1979

- Jazykové útvary při komunikativním aktu. In: SPFFBU, A 27, 1979 (Lamprechtův sborník), s. 61-67.

1980

- Slovosledný aspekt mluvené řeči. In: SPFFBU, A 28, 1980, s. 69-72.

1981

- Die Adäquatheit von Sprache und dargestellten Situation. Zeitschrift für Slawistik Bd. 26, 1981, Heft 6, s. 853-854.
- K problematice jazykové dichotomie. In: Jazyk, prostriedok zblížovania národov, Bratislava 1981, s. 49 -52.

1982

- Automatizácia a štylová aktivizácia publicistického textu. Kultúra slova, 16, 1982, s. 265-268.
- Zur Wahl der sprachlichen Mittel für den Kommunikationsakt. In: Studien zum Tschechischen, Slowakischen und Deutschen aus vergleichender Sicht, Leipzig 1982, s. 7-16.

1983

- Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti. In: Čs. slavistika 1983, Praha 1983, s. 31-36.
- Výrazy v publicistickém textu označené uvozovkami. NŘ, 66, 1983, s. 14-22 (s E. Minářovou).

1984

- O stylu publicistickém. *Slavica Pragensia*, XXVI, 1983, s. 95-99.
O češtině každodenní, Brno 1984, 280 s. (jako člen autorského kolektivu).

1985

- Metajazykovaja ocenka vyskazyvanija v publicistike, *Recueil linguistique de Bratislava*, 8, 1985, s. 158-161.

1986

- Zur Funktion der Metasprache in der Literatur. *Zeitschrift für Slavistik*, 31, 1986, s. 431-533.
Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti, *Spisy Univerzity J. E. Purkyně v Brně*, FF 264, Brno, 1986, 132 s.
Reader in Czech Sociolinguistics. *Academia*, Praha 1986, 346 s. (jako editor s J. Nekvapilem; autor statí a spoluautor úvodu).

1987

- Normativní povaha struktury, stylu a komunikátu. In: *Československá slavistika 1988*, Praha, 1988, s. 119-126.

1988

- Dynamika jazykových útvarů. In: *Dynamika současné češtiny z hlediska lingvistické teorie a školské praxe*, Praha 1988, s. 9-13.
Sprachnormierung und Kodifizierung. In: *Sociolinguistics-Soziolinguistik*, Berlin-New York, 1988, s. 1650-1660 (s A. Jedličkou).
O social'noj i territorial'noj differenciacii češského jazyka. In: *Novoje v zarubežnoj lingvistike*, XX, Moskva 1987, s. 158-172.

1991

- Komunikační aspekty funkčních stylů. In: *Všeobecné a specifické otázky jazykové komunikácie*. Ped. fak. Banská Bystrica 1991, s. 61-69.
Metajazykovost slovesného umění. In: *Konfrontačný a komparatívny výzkum jazykovej a literárnej komunikácie*. Bratislava 1991, s. 29-37 (s M. Krčmovou)
Stylistika češtiny. Praha 1991, 294 s. (s M. Čechovou, M. Krčmovou, E. Minářovou).

1993

- Die tschechische Sprache der Gegenwart. In: *Methoden-gestern und heute*, s. 7-15, München 1993, s. 7-15.
Studies in Funkcional Stylistics. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam-Philadelphia 1993, 296 s. (edice s J. Nekvapilem; autorství 2 statí).
Pochybnosti o funkčních stylech. In: *SPFFBU*, A41, 1993, s. 51-61.

1994

- Metařečovní „hosté“, v publicistice. In: Jazykověda-linguistika. Acta Fakultatis Filosofice Universitatis Ostraviensis, Sfinga, Ostrava 1994, s. 29-39.
- Funkční styly dnes. NŘ 77, 1994, 2, s. 57-66.
- Hovorová čeština v regionu. In: Jazyk a literatura v českopolském kontextu. Ostrava 1994, s. 13-16.
- Sjednocující a rozrůžňující faktory v mluvené komunikaci. In: K diferenciaci současného mluveného jazyka. Ostravská univerzita. Ostrava 1994, s. 33-38.

1995

- Útvarová diferenciacie a slohová stratifikace češtiny dnes. In: Spisovná čeština a jazyková kultura 1993. FF Univerzity Karlovy, Praha 1995, s. 41-47.
- Slohové přehodnocení shodného přívlastku. In: Pocta Dušanu Šlosarovi. Boskovice 1995, s. 130-142.
- Koncepce stylu a předmět stylistiky. In: Stylistika IV, Warszawa-Krakow 1995, s. 240-250.

1996

- Spisovná čeština jako formální varieta národního jazyka. In: Spisovnost a nespisovnost dnes. Sborník příspěvků z mezinárodní konference-Šlapanice u Brna 1995. Brno, MU 1996, s. 33-35.
- Vliv sociolingvistických faktorů na komunikaci. In: Sociolingvistické a psycholingvistické faktory jazykové komunikácie. Banská Bystrica, Univerzita M. Bela 1996, 1. díl, s. 35-41.

1997

- Stylistika pro učitele. Ostravská univerzita, Ostrava 1997, 109 s. (s D. Kreiselovou).
- Stylistika současné češtiny. ISV, Praha 1997, 382 s. (s M. Čechovou, M. Krčmovou, E. Minářovou)
- Mluvená čeština na Moravě. Spisy FF Ostravské univerzity, 106, Ostrava 1997, 171 s. (spoluautor).
- Výběr jazykových prostředků podle komunikační situace. In: SPFFBU, A45, 1997, s. 105-109.

EVA MINÁŘOVÁ